

УДК 378.141.4+372.881.111.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-200-100-104

МОРОЗ Олена Леонідівна –кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри
англійської мови в судноводінні

Херсонської державної морської академії

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1483-9136>

e-mail: alyona_moroz@ukr.net

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ЗМІСТОВОГО КОМПОНЕНТУ РОБОЧИХ ПРОГРАМ З МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Ефективна реалізація будь-якої інновації, в тому числі й освітньої, можлива лише за умови ретельного всебічного аналізу, усвідомлення й осмислення причин, від яких залежать успішність та якість професійної підготовки та визначення на цій основі певних умов, за яких упровадження та функціонування системи неперервної освіти стало б можливим, доцільним та успішним. З урахуванням положень синергетичного та системного підходів, спрямованих на забезпечення цілісності неперервного процесу професійної підготовки [3, с. 256], вважаємо, що педагогічні умови повинні стосуватися кожного із компонентів освітнього процесу: змісту навчання; форм, засобів, методів і технологій; проектування, організації та управління освітнім процесом; навчальної та виховної взаємодії педагогів і студентів тощо. Тому пропонуємо виділяти у системі педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців морської галузі до професійно-орієнтованого іншомовного спілкування в системі неперервної освіти три базові групи: 1) навчально-методичні; 2) організаційно-методичні; 3) процесуально-методичні.

Серед ключових педагогічних умов, які покликані забезпечити якісну професійно-орієнтовану іншомовну підготовку майбутніх фахівців морської галузі виокремлюємо навчально-методичний супровід дисципліни «Морська англійська мова», як такий, що безпосередньо впливає на змістовий компонент освітнього процесу та сприяє досягненню його ефективності. Вважаємо, що саме від належного відбору змісту навчання з дисципліни залежатиме відповідність фахової підготовки здобувача вищої освіти базовим вимогам роботодавців, а отже і їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці досліджували особливості навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх фахівців різних профілів (В. Бойчук, Р. Горбатюк, Р. Гришкова, О. Гулай, Л. Кайдалова, Т. Коваль, Т. Требіна та ін.), однак закономірності цілеспрямованого створення навчально-методичного забез-

печення процесу професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної підготовки фахівців морської галузі в системі неперервної освіти, на наш погляд, потребують додаткових досліджень, адже, як слушно зауважує Л. Кайдалова, навчально-методичне забезпечення є однією із важливих педагогічних умов функціонування всієї системи неперервної освіти [5, с. 254].

Метою статті є визначення ключових принципів формування змістового компоненту робочих програм дисципліни «Морська англійська мова» задля забезпечення максимальної ефективності процесу формування іншомовної професійно-орієнтованої комунікативної компетенції майбутніх фахівців морської галузі в системі неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою ланкою у науковій організації і планування освітнього процесу вищого закладу освіти є навчальні плани та навчальні програми, адже саме завдяки їм у кінцевому підсумку вирішуються головні питання змісту підготовки фахівців [1, с. 407]. Навчальна програма у навчально-виховному процесі є складовою навчально-методичного комплексу, визначає місце кожної дисципліни у системі неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців, мету її вивчення, зміст навчального матеріалу, контроль рівня навчальних досягнень, тощо [5, с. 257]. У березні 2005 року провідними вітчизняними фахівцями під егідою Міністерства освіти і науки України за сприяння Британської Ради було укладено Програму з англійської мови для професійного спілкування (АМПС) [7], яка надає студентам нефілологічних спеціальностей можливість розвивати іншомовну соціокультурну компетенцію і стратегії, необхідні для ефективного навчання та майбутнього професійного спілкування. Програма призначена для задоволення мовних потреб студентів вищих навчальних закладів різних спеціальностей, що має сприяти їхній мобільності в іншомовному академічному та професійному оточенні [4, с. 90]. Проте, необхідно пам'ятати, що Міністерський варіант Програми з АМПС є лише зразком та в дуже

загальних термінах окреслює зміст навчання іноземній мові професійного вжитку та не відображує тих специфічних тем, у їх логічній послідовності та наступності, які є необхідними для кожної конкретної спеціальності.

Вивчивши та проаналізувавши звіт, в якому представлено результати дослідження, проведеного від імені Британської Ради та Міністерства освіти та науки України в 2014-16 роках «щодо ролі та статусу англійської мови» в 15-ти вищих технічних навчальних закладах України, ми звернули увагу на рекомендацію про те, що «існує гостра необхідність для розвитку більш сучасних та гнучких робочих навчальних програм з англійської мови на університетському рівні, основний фокус яких буде сконцентровано на англійській мові, як засобі міжнародної комунікації, академічних та професійних потребах студентів та загальноєвропейських критеріях визначення рівня володіння іноземною мовою» (переклад та курсив наші) [8, с. 80-83]. Тобто, починати навчання англійської мови для спеціальних цілей (ESP) необхідно, в першу чергу, з аналізу потреб студентів кожної конкретної групи [4, с. 258]. Тільки на підставі такого аналізу викладач повинен скласти (а не отримати централізовано) програму й навчальний план для кожної конкретної спеціальності. Такий підхід найбільше відповідає вимогам Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, в яких пропонується в навчанні іноземних мов виходити з потреб, мотивів, характеристик і здібностей студентів. У листі Міністерства освіти та науки України до керівників закладів вищої освіти від 09.07.2018 зазначено: «Заклади вищої освіти мають право самостійно вирішувати питання змісту навчально-методичного забезпечення освітнього процесу з урахуванням вимог законодавства. При цьому варто враховувати специфіку закладу вищої освіти, галузі знань та/або спеціальності, конкретної освітньої програми та ін.» [6].

Отже, можемо говорити про те, що Програма АМПС [7], створена на основі Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, будує фундамент, на якому вищі заклади професійної освіти в нашій державі можуть організувати якісне вивчення іноземних мов, і таким чином створити своїм студентам можливість для задоволення конкретних комунікативних потреб, необхідних у їхній професії шляхом оновлення та удосконалення змістового компоненту освітнього процесу. Основою для оновлення змісту освіти у вищій школі мають стати моделі відповідної професійної діяльності, кваліфікаційні характеристики фахівців [1, с. 408] та вимоги працевластців. Тобто, однією з

важливих педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців морської галузі до професійно-орієнтованого іншомовного спілкування в системі неперервної освіти є розробка інтегрованих робочих навчальних програм з дисципліни «Морська англійська мова».

Зміст навчання з дисципліни «Морська англійська мова» ґрунтується, по-перше, на вимогах галузевих стандартів вищої освіти України та особливих вимогах щодо компетентності фахівців морської галузі, встановлених Міжнародною морською організацією (ІМО). Згідно Міжнародної конвенції про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (з поправками) (ПДНВ) посадові обов'язки членів суднового екіпажу виокремлюються на 3 основних рівнях відповідальності: допоміжному (support level), операційному (operational level) та управлінському (managerial level) [10, с. 124–126].

Підчас змінення змісту навчальної програми з дисципліни «Морська англійська мова» нами було взято за основу чотири базові дидактичні принципи: принцип узгодженості або міждисциплінарної координації, принцип ранньої професійної спрямованості, принцип наступності, принцип системності та послідовності.

Під *міжпредметною координацією* розуміємо постійний динамічний багатосторонній зв'язок у навчанні іноземної мови за професійним спрямуванням та фахових дисциплін, що виступають замовниками спеціальної лексики, необхідної для іншомовного професійно-орієнтованого спілкування, якого мають навчити викладачі на заняттях з іноземної мови. Принцип міждисциплінарної координації при відборі змісту програми «Морська англійська мова» передбачає урахування навчальних планів факультету з метою обрання та визначення логічної послідовності тематики навчальних занять у відповідності тим професійно-орієнтованим дисциплінам, що викладаються на кожному курсі. Реалізація принципу міждисциплінарної інтеграції забезпечує формування у курсантів здатності іншомовного спілкування в конкретних професійних ситуаціях, що розглядаються також і при вивченні фахових дисциплін («Теорія та будова судна», «Навігація та лоція», «Радіонавігаційні прилади і системи», «Управління судном», «Технологія перевезення вантажів», тощо). Реалізація цього принципу є важливою, оскільки забезпечує узгоджену або кооперовану взаємодію всіх частин підготовки у складі єдиного цілого.

Реалізація принципу міждисциплінарної координації пов'язана із реалізацією ще одного

важливого базового дидактичного принципу – *принципу ранньої професійної спрямованості*. Мається на увазі, що починаючи з першого курсу на заняттях з морської англійської мови студентів слід поступово вводити у світ їхніх професійних інтересів, відбираючи для вивчення теми професійно-спрямованого змісту за обраним студентами фахом. Згідно з цим принципом викладачами обираються для вивчення теми та формулюються такі цілі навчання, які усвідомлюються здобувачами вищої освіти як критично важливі для майбутньої професійної діяльності. Цей принцип передбачає добір змісту навчання з урахуванням потреб та умов їх справжньої професійної і соціальної діяльності, а тому рання професійна спрямованість змісту навчання іноземної мови значно підвищує інтерес студентів до предмету, забезпечує особливу мотивацію до навчання, розширює словниковий запас, сприяє інтеграції фахових знань у сферу іншомовного спілкування.

Ми погоджуємося із думкою про те, що досягти безперервності освіти можна завдяки забезпеченню наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних етапах освіти, створенню інтегрованих навчальних планів та програм [2, с. 62]. Оскільки професійна підготовка майбутніх фахівців морської галузі відбувається поетапно, то одним із найважливіших аспектів здійснення якісної підготовки фахівців, на нашу думку, є визначення та узгодженість змісту навчання для кожного етапу. Тобто, ще одним важливим принципом відбору змісту навчання при вивченні дисципліни «Морська англійська мова» вважаємо *принцип наступності*. Під наступністю розуміємо певний порядок та послідовність в опануванні знаннями та формуванні умінь.

Цей принцип безпосередньо пов'язаний із визначеними ПДНВ рівнями відповідальності та забезпечує можливість переходу від одного рівня до іншого [10, с. 124–126]. Міжнародна морська організація, разом із запровадженням стандартів щодо компетентностей фахівців морського флоту, також здійснює супровід та підтримку викладацького складу морських освітніх установ шляхом розробки та видання детальних модельних курсів для різних професійних дисциплін, у тому числі й модельний курс 3.17 «Maritime English» в якому надаються чіткі інструкції щодо організації навчання професійно-орієнтованої іншомовної комунікації майбутніх фахівців морської галузі. В цьому модельному курсі пропонується варіант навчальної програми, яка базується на знанні англійської мови та визначенні тих мовних умінь, якими курсанти повинні оволодіти для того, щоб бути здатними спілкуватися саме таким чином, який

визначений та встановлений ПДНВ (переклад наш) [9, с. 3].

Для реалізації принципу наступності, враховуючи рекомендації, надані в модельному курсі 3.17, при укладанні робочих навчальних програм з дисципліни «Морська англійська мова» вважали за необхідне виокремити два підтипи: загальна морська англійська мова (General Maritime English) та специфічна морська англійська мова (Specialized Maritime English). Для реалізації цього принципу вивчення загальної морської мови (General Maritime English) запроваджується на всіх факультетах та напрямках підготовки (судноводіння, експлуатація суднових енергетичних установок, експлуатація суднового електрообладнання і засобів автоматичної) протягом перших трьох семестрів навчання, оскільки на цьому етапі здійснюється підготовка молодшого рядового складу, який повинен виконувати обов'язки на допоміжному рівні відповідальності, а отже володіти загальними комунікативними вміннями та специфічною термінологією на позначення частин судна, типів суден та суднового обладнання, рятувального обладнання та дій у випадку аварійних ситуацій, типів вантажів та їх характеристик тощо.

Починаючи з четвертого семестру навчання рекомендується переходити до вивчення спеціалізованої англійської мови (Specialized Maritime English) згідно обраної спеціальності, оскільки після закінчення другого курсу курсанти розпочинають плавальні практики у складі відповідних відділень суднового екіпажу та готуються до виконання посадових обов'язків на операційному рівні відповідальності, а значить повинні володіти ґрунтовними професійними знаннями зі своєї галузі знань. Тобто, реалізація принципу наступності у відборі змісту програми «Морська англійська мова» сприяє також і реалізації наступності між навчальною та майбутньою реальною професійною діяльністю, адже забезпечує здобувачів вищої освіти саме тими знаннями, які їм необхідні на кожного конкретного етапі навчання для виконання посадових обов'язків на відповідному рівні відповідальності.

І, нарешті, *принцип системності та послідовності* дозволив розробку інтегративних, узгоджених робочих навчальних програм для кожного етапу навчання у будь-якому із освітніх закладів науково-педагогічно-виробничого комплексу «ліцей – коледж – академія» з урахуванням можливості переходу від однієї ступені навчання до іншої, продовження навчання на наступному ступені в іншому закладі. Тобто, яку б траєкторію навчальної діяльності не обрав для себе курсант / студент комплексу, зміст навчання не

буде повторюватися, а буде логічним продовженням попереднього етапу. Урахування та реалізація цього принципу є надважливими при розробці робочих навчальних програм дисципліни «Морська англійська мова» в рамках цілого комплексу, оскільки наступність навчальних програм окремих структурних підрозділів комплексу сприяє розвитку горизонтальної та вертикальної мобільності та інтеграції підсистем неперервної професійної освіти, перетворюючи, таким чином, окремі професійні освітні установи на цілісний багаторівневий, багатоступеневий комплекс.

Сучасний підхід до організації вищої освіти набуває прагматичності, тобто метою навчання є не набуття академічних знань, а досягнення певного рівня компетентності як головного чинника конкурентоспроможності та кар'єрного зростання. Такий підхід призводить до того, що при оцінці якості освіти найвагомішого значення набувають кінцеві результати навчання, що виражені певним набором компетентностей [2, с. 244]. Наш практичний досвід викладання англійської мови в Херсонській державній морській академії також підтверджує, що будь-яка діяльність, у тому числі навчальна, починається з визначення мети (ідеального образу очікуваного результату), яка чітко має бути прописана у самій програмі, її змісті. Чим чіткіше сформульована мета навчання, тим вірогідніше досягнення очікуваного результату. А отже, визначення мети не лише дисципліни загалом, що зазвичай міститься у такому структурному компоненті програми як пояснювальна записка, а й визначення та формулювання тих практичних вмінь та навичок, що є головною метою вивчення кожної теми вбачається нами необхідним для забезпечення ефективності подальшого навчального процесу. Використання чіткої, упорядкованої системи цілей важливе, бо воно забезпечує концентрацію зусиль викладача на визначенні першочергових завдань, порядку та перспективах подальшої роботи; сприяє ясності та гласності у спільній роботі викладача і студентів [5, с. 259]. Такий підхід до організації другого компоненту навчальних робочих програм – тематичного викладу змісту навчальної дисципліни – надає змогу викладачам більш ефективно добирати навчальний матеріал та ті форми й методи роботи, що сприятимуть розвитку зазначених умінь та навичок.

Висновки та перспективи подальших розвідок напруму. Отже, підсумовуюче вище зазначене, стверджуємо, що розробка і впровадження комплексу інтегрованих робочих навчальних програм для ступеневої підготовки фахівців в системі неперервної освіти може

вважатися необхідною педагогічною умовою підвищення ефективності підготовки майбутніх мореплавців до професійно-орієнтованого іншомовного спілкування лише за умови, що при їх розробці ураховуються та узгоджуються вимоги до кожного освітньо-професійного рівня та, водночас, вимоги ринку праці. Однак, при впровадженні програм нового типу важливо відповідним чином доукомплектувати фонд підручників і навчальних посібників, що мають враховувати специфіку професійної спрямованості іноземної мови. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у з'ясуванні вимог до розробки навчально-методичного комплексу дисципліни «Морська англійська мова» в усіх навчальних закладах науково-педагогічно-виробничого комплексу з метою забезпечення якісного формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції майбутніх фахівців морської галузі в системі неперервної освіти в рамках єдиного системного підходу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
2. Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексеєнко та ін.; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ: Інформаційні системи, 2010. 340 с.
3. Бойчук В. М. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Нац. акад. пед. наук. Київ, 2016. 873 с.
4. Гришкова Р. О. Педагогічні засади формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т вищої освіти АПН України. Київ, 2007. 446 с.
5. Кайдалова Л. Г. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців медичного профілю: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія. Харків, 2010. 497 с.
6. Лист Міністерства освіти і науки України до керівників закладів вищої освіти від 09.07.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/v-434729-18> (дата звернення 03.04.2019)
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г. Є. Бакаєва та ін. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с.
8. Bolitho R., West R. The Internalization of Ukrainian Universities: the English language dimension: English for Universities Project. Київ: «Видавництво «Сталь», 2017. 134 с.
9. IMO Model Course 3.17. Maritime English. London: International Maritime Organization (IMO), 2015. 351 p.
10. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers. London: IMO, 2011. 357 p.

REFERENCES

1. Aleksyuk, A. M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia*. [Pedagogy of higher education of Ukraine. History. Theory]. Kyiv.

2. Kremen V. H. (Ed.). (2010). *Bila knyha natsionalnoi osvity Ukrainy*. [The white book of the national education of Ukraine]. Kyiv.

3. Boichuk, V. M. (2016). *Teoretychni i metodychni osnovy khudozhno-hrafichnoi pidhotovky maibutnoho vchytelia tekhnologii*. [Theoretical and methodological basics of art and graphic training of future technologies teachers]. Kyiv.

4. Hryshkova, R. O. (2007). *Pedahohichni zasady formuvannia inshomovnoi sotsiokulturnoi kompetentsii studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei u protsesi fakhovoi pidhotovky*. [Pedagogical grounds of foreign sociocultural competency formation of non-philological students in the process of professional training]. Kyiv.

5. Kaidalova, L. H. (2010). *Teoretychni ta metodychni zasady nepererвної profesiinoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv medychnoho profilu*. [Theoretical and methodical grounds of the continuous professional training of future doctors]. Kharkiv.

6. *Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy do kerivnykiv zakladiv vyshchoi osvity*. [The letter of the Ministry of education and Science of Ukraine to the higher educational establishments management].

7. Bakaiev, H. (2005). *Prohrama z anhliiskoi movy dlia profesiinoho spilkuvannia*. [English for Specific Purposes National Curriculum for Universities]. Kyiv.

8. Bolitho, R., & West, R. (2017). *The Internalization of Ukrainian Universities: the English language dimension: English for Universities Project*. Kyiv.

9. IMO (2015). *Model Course 3.17. Maritime English*. London: International Maritime Organization (IMO).

10. *International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers* (2011). London: IMO.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МОРОЗ Олена Леонідівна – кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови в судноводінні Херсонської державної морської академії.

Наукові інтереси: методика навчання англійської мови професійного спрямування (морської англійської мови) у вищій школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MOROZ Olena Leonidivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the English Language Department for Deck Officers in Kherson State Maritime Academy.

Circle of Scientific Interests: methods of teaching English for Specific Purposes (Maritime English) in higher educational establishments, professional communicative competency formation when teaching future seafarers.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2021 р.

УДК 37.022

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-200-104-108

МУРОВАНА Ірина Володимирівна –

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри мистецької освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка, Заслужений працівник освіти України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3504-1657>

e-mail: irinamurovana@gmail.com

ПОСІДАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ МЕТОДІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ СПАДЩИНИ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах розвитку суспільства існує гостра необхідність у збереженні культурних надбань українського народу. Пріоритетними завданнями у цьому є усвідомлення унікальності і неповторності духовної спадщини кожного регіону та етносу. На сучасному етапі культурна різноманітність є домінуючою європейською ознакою та основним завданням державної гуманітарної політики. Актуальним у цих процесах залишається наукове осмислення розвитку різних видів культурно-мистецької творчості українців. Серед різноманіття мистецьких жанрів яскравим феноменом представлена народна хореографічна культура, яка займає окреме і особливе місце серед культурної спадщини, адже притаманними саме їй

виразними засобами, розкриває сутність та характер нашого народу, в художніх формах відображає явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці, репрезентує багатство народної моралі, повагу до родових традицій своїх предків з їх духовною поетикою, красою та ідеалами.

Народно-сценічний танець пройшов довгий шлях становлення та розвитку. Він завжди був пов'язаний з історією народу, його традиціями та звичаями. Передові балетмейстери всіх народів відчували велику силу народного мистецтва, вивчали його, шукаючи нові образи та сюжети, намагаючись зберегти перлини народної творчості.

У системі хореографічної освіти вивчення неповторних зразків хореографічної спадщини народно-сценічного танцю є одним із важливих